

A man in a military uniform, wearing a dark cap and a light-colored jacket, is shown in profile on the left side of the image. He is looking towards the right, over a landscape. The landscape features a river winding through green fields, with a small village of wooden houses in the background under a dark, overcast sky.

KULTALA

HEINRICH ZSCHOKKE

 SAGA
EGMONT

KULTALA

HEINRICH ZSCHOKKE

 SAGA
EGMONT

Heinrich Zschokke

Kultala

Saga

Kultala

Translated by

Carl Niclas Keckman

Original title

Das Goldmachedorf

Copyright © 1817, 2019 Heinrich Zschokke and SAGA Egmont

All rights reserved

ISBN: 9788726057867

1. e-book edition, 2019

Format: EPUB 2.0

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means without the prior written permission of the publisher, nor, be otherwise circulated in any form of binding or cover other than in which it is published and without a similar condition being imposed on the subsequent purchaser.

SAGA Egmont www.saga-books.com - a part of Egmont,
www.egmont.com

MUISTUTUS

Tämän tarinan on Saksan kieleen kirjoittanut Heinrich Zschokke niminen oppinut Sveitsin eli Helvetsian maassa. Toivoin siitä olevan Maanmiehilleni huvitusta ja hyödytystä, olenma sen suomentanut.

Useampi Suomalainen lukia taitaa kyllä oudoksi katsoa monta tässä kerrottua asiata, eikä ollenkaan meidän maahamme sopivaiseksi; mutta hän muistakoon että kussakin maassa ovat omat tapansa ja asetuksensa, ja erilaiset asiain käytännöt.

Ulkomailla ja Suomessakin muutamassa paikkakunnassa, kussa ihmiset asuvat tihiämmin, on suuria kyliä, ikäänkuin vähäiset kaupungit. Sellainen on myöskin tämä Kultala.

Carl N. Keckman

LUKIOILLE

Hyödyllisten ja siinä sivussa huvittavaisten kirjain puutos on Suomalaista lukemisen ainetta halajavaisille sangen suuri, ja samassa määrässä, kuin lukioitten joukko, päivä päivältä enentyvä. Tosin on tämä jo merkillisesti enentynyt, koska aivan moni, vaikka muissa kielissä kyllä harjoitettu, ja niin muodoin suuresta kirja-tavarasta osallinen, kuitenkin soisi tämän rikkauden olevan myös oman maan kielessä tarittuna. Usiat Isäin puheella puhutut saavuttavat aina likemmin sydäntä.

Tämä puutos on toisessakin päällekatannossa mainittava. Kirjain avulla sekä kasvaa että vahvistuu joka kielen luonto ja omaisuus täydellisemmäksi. Kielessä osotetaan, ikäänkuin peilistä kahden, mailman kuvat; yhden ulkonaisen silmillämme havaittavan, ja sisällisen, jossa hengellisten olentoin omaisuudet itsensä ilmoittavat. Jota kirkkaampi on kieli, sitä selkeämpi myös kumpikin näistä kuvista. On siis varsin tarpeellinen, että kunkin kansan kieli - kirjoissa sovitettu kaikkinaisten aineitten selitykseksi - harjoitetaan ja ikäänkuin kiiltäväisemmäksi himotaan.

Tätä tarkoittaa Seura Suomen miehiä, jotka Isänmaan kielen rakkaudesta ovat yhdistyneet Suomalaisia kirjoja ulos antamaan ja toivovat maanmiehiltänsä mielityötä tähän edesottamiseen. Alkaissansa toimituksiaan, he pitävät tätä Kultalan kirjaa soveliaisena edelläkäypänä. Suuri olisi heille riemun ainet, jos joku lukia kultaa siinä käsittäisi.

KULTALAN KYLÄ

1.

KUINKA TOIVONEN TULEE SODASTA JA MITÄ IHMISET SANOVAT

Yhtenä sunnuntaina jälkeen puoli-päivän istuivat Kultalan kylässä nuorukaiset vanhan pihlajan varjossa ja lauloivat, elikkä nauroivat, kuin joku tuli krouvesta hoiperrellen, joka oli liioin määrin viinoja maistellut. Muut talonpojat istuivat vaimoinensa krouvessa, ja joivat ja pelasivat, ja riemuitsivat ja kaikellaista leikkiä laskivat, niinkuin tuo tapahtuu, koska viinaa ja olutta on hyvään hintaan saatavata.

Silloin tuli suurenlainen vahvannäköinen mies kylään. Hän mahtoi olla noin kolmenkymmenen paikoilla; hänellä oli harmaja takki päällä, pitkä sapeli vyöllä, ja seljässä renseli. Hän näytti vähä villiltä, sillä hänellä oli otsassa suuri naarma ja nenän alla musta huuli-parta, niin että lapset peljästyksissä pois juoksivat.

Mutta muutamat vanhat vaimot, joita hän puhutteli, tunsivat hänen heti kohta, ja huusivat: »Oi, Koulumestarin Pietari hän se onki, tuo Toivonen, joka seitsemän toistakymmentä ajastaikaa sitten meni sotaväkeen. Hei, katsokaat, kuinka hän on kasvanut ja suureksi tullut!» Ja näin vaimoin huutaissa tulivat vanhat ja nuoret juosten krouveista ja pihlajan tyköä, ja pian oli koko kyläkunta Toivosen ympäri kokounut.

Toivonen kätteli kaikkia entisiä tuttujansa, kohtasi kaikkia ystävällisesti, ja sanoi aikovansa taasen asua heidän tykönänsä Kultalassa; hän oli jo kyllästynyt sotaväkeen, ja oli iloinen hengissä sieltä pois päästyänsä. Nyt tahtoivat

jokainen häntä vetää krouviin, yksi sinne, toinen tänne: nyt piti muka juotaman hänen terve-tultuansa, ja hänen piti heille sota-asioistansa jutella. Mutta Toivonen kiitti heitä ja sanoi: »Minä olen väsynyt matkasta ja tahdon levätä. Kuka asuu isä vainajani talossa, ja kuka sen peltoja viljelee?»

Heti astui esiin kylän mylläri ja sanoi: »Minä olen sinne laskenut kankuri Tapanin, ja antanut hänelle huoneen ja tilukset vuokraa (arrentia) vastaan. Vaan nyt täytyy hänen muuttaa pois, koska sinä olet takaisin tullut. Minä olen käräjältä pantu tavarasi hoitajaksi. Saatat pari päivää asua minun tykönäni, siksi että kankurin väki on muuttanut toiseen taloon. Niin saan minäkin sinulle tilin tehdä hallituksestani.»

Ja niin meni mylläri vieraansa kanssa kotiinsa ja antoi hänelle valmistaa hyvän ehtoollisen ja hyvän vuoteen. Mutta Toivosella oli paljon kysymistä yhdestä ja toisesta, kuinka hänen poissa ollessansa kaikki asiat olivat kylässä menestyneet; ja myllärillä vaimonensa oli paljon vastaamista. Niin he juttelivat puoli-yöhön asti. Ja Toivonen katseli aina yli pöydän myllärin nuoren tyttären perään, jonka nimi oli Elsa. Ja oli jotain katsomista hänen mustiin silmiinsä, sillä Elsa oli kaunis. Mutta Elsakin puolestansa katseli kernaasti yli pöydän, sillä Toivonen oli hyvännäköinen mies, kuin ei hänen huuli-parrastansa lukua pidetty, ja hänen käytöksensä ja puheensa olivat siistit ja soveliaat, ikään kuin hän olisi ollut herrasväkeä. Sentähden Elsa vähän pelkäsi häntä puhutella, ja kuin Toivonen häntä silmäili, ei hän tiennyt, mihin hän silmänsä kätkisi. Kuitenkin sanoi hän huuli-parrasta, ett'ei se ollut hänen mieleensä.

Ja kuin Toivonen huomen aamulla tuli eineelle, oli hänen nenänsä alta huuli-parta poiskadonnut. Toivonen olisi kernaasti elinkautensa asunut mylly-talossa; sillä mylläri ja hänen vaimonsa olivat hyviä ihmisiä, ja Elsan silmistä loisti

selkiästi hänen hyvä sydämmensä. Mutta viikon perästä taisi jo Toivonen muuttaa isänsä vähäiseen huoneeseen. Hänellä oli viiden tynnyrin alaa metsää ja niittyä ja viiden tynnyrin alaa peltomaata. Tähän osti hän muutaman lehmän myllärin säästämällä rahoilla.

Ja koska huonet oli vanha ja huonossa tilassa, sai hän kyläkunnalta hirsiä ja kiviä. Nyt rupesi hän kaikki parantamaan, veistämään, höyläämään ja puhdistamaan. Itse hän muurasi, ja teki kaikki työt, aamusta iltaan saakka askaroiten, että se tulisi kauniiksi ja sieväksi, eikä kuitenkaan paljon rahaa maksaisi. Syksyllä oli hänen vähä huoneensa sievin ja kauniin kaikista koko kylässä, ja seisoi virran vieressä olevan kryptimaan keskellä. Ja kryptimaa oli koria kuin ikään joku kaupungissa oleva. Vielä olivat sen tiet ja polut hiedalla ja soralla peitetyt. Hän oli varsin hyvillä mielin, koska myllärin Elsa välistä viheriäiseksi maalatun aidan yli kurkisti hänen kryptimaahansa; Elsa oli myös kukkiakin ja kukan siemeniä antanut, ja lupasi hänelle vielä enemmän keväimeksi.

Kultalan asukkaat eivät isoon aikaan tietäneet, mitä he Toivosesta ajattelisivat. Hän oli sodasta takaisin tullut yhtä köyhänä kuin sinne oli lähtenytkin; sen he kyllä havaitsivat. Kaupungista oli hän tuottanut vaatet-arkkunsaa, jossa myös oli ollut kirjoja. Siinä oli kaikki hänen tavaransa. Mutta ei suinkaan rahat näyttäneet arkusta liian painaneen.

»Kuinka hänen liene laitansa?» sanoivat muutamat.
»Hän on köyhä raukka ja typerä päälliseksi, joka ei ole ymmärtänyt sodassa etuansa katsoa. Ei hän sunnuntainakaan voi eli raski mennä krouviin ryyppyjä ottamaan. Ja työtä hän tekee kuin hevoinen, päivän koitosta pimiään yöhön saakka. Se nyt oli hänen onnensa, että hän isältänsä oli jotain perinyt; muutoin hän olisi seurakunnalle vaivaksi.»

»Kuinka hänen lienee laitansa?» sanoivat toiset. »Ei hän juuri paljon uro-tekoja ole tehnyt, kosk'ei hän tiedä mitään niistä jutella niinkuin muut sotamiehet. Ja Jumala tietnee, mistä hän lienee saanut tuon naarman otsaansa. Hän mahtaa olla iloinen ett'ei hän enään tarvitse kruutia haistaa.»

»Kuinka hänen lienee laitansa?» sanoivat taas toiset: »Ei hän kenestäkään huoli, ja sentähden että hän on ollut sotamiehenä, vaatii hän, että jokaisen pitää häntä kumartaa. Mutta saadaan nähdä. Hän on ylpiäs peto, vaan varokoon, ett'ei hän lankea.»

»Kuinka hänen lienee laitansa?» sanoivat vielä toiset: »Ei suinkaan hän ole sodassa mitään hyvää oppinut. Hänellä on kirjoja, joita ei kukaan taida lukea, kukatiesi ei itse Pappikaan. Ja niissä on niin kummia merkkejä ja piiruja, että hirvittää niitä katsella. Kuka takaa, ett'ei hän ole pirun kanssa liitossa.»

»Jumala nähköön!» huusivat muutamat: »Ei hänen ole oikein laitansa, se nyt on tosi. Ei hän ole yhtään ihmistä päästänyt sisä-kamariinsa, ei myllärinkään väkeä ketään, joilla kuitenkin on hänen kanssansa paljon tekemistä. Joka yö siellä on nähty valkia palavan, ja akkuna-luukkuin läpi loistavan. Se kamari on aina lukittu, ja luukut ovat päivälläkin kiini.»

Niin puhuivat ihmiset, kaikkea pahaa ajatellen Toivosesta.

2.

MITÄ TOIVONEN KYLÄSSÄ NÄKEE

Vaikka ihmiset näin Toivosesta paha ajattelivat ja puhuivat, oli hän kuitenkin leppiäs ja kaikkia kohtaan ystävällinen. Alussa hän kulki ympäri jokaisen tykönä heidän kotonansa, kyseli heidän lapsistansa, ja heidän taloudestansa, millä tavalla he tiluksiansa viljelivät, ja kaikista muista asioista.

Entiseen aikaan oli Kultalan kylä ollut jotenki voimakas; ei juuri ylen rikas, mutta niin että joka talossa elettiin hyvin. Mutta nyt oli siellä varsin huono tila ja köyhyys. Rikasta eli varakasta ei ollut kuin juuri muutama talonpoika, krouvari ja mylläri. Muitten tykönä oli köyhyys ja viheliäisyys silmin nähtävät. Sadasta talon-isännästä lähetti kaksikymmentä lapsensa kerjäämään; kuusikymmentä tulivat jotenkuten aikaan, vaikka olivat sangen velkaantuneet, ja vaan muutamat olivat vielä niin voimassa, että jaksoivat ulostekonsa maksaa ja pystössä pysyä.

Jo huoneitten ulko-näöltä taittiin arvata, kuinka huonosti sisällä mahtoi olla. Seinät olivat monessa mutkassa, katot tuulelta raiskatut ja sillensä jääneet, ilman korjaamata; akkunanklasit rikki, ja reijät rievuilla kiinni tukitut eli tuohilla paikatut. Kun sisälle mentiin, tuli paha löyhyä eli haju vastaan; likaa oli joka paikassa, pöydät ja penkit pesemättä, laattia oli sekä rikki että myös musta, juuri kuin ei olisi koskaan nähnyt vettä, niin siihen oli likaa paatunut. Samassa tuvassa, jossa ihmiset asuivat, nähtiin porsaita ja

kanoja, ja vielä sikojakin ja vasikoita. Varsin harvat olivat ne, joissa oli eri huonet eli kyökki, kussa ruat keitettiin, mutta kyökki-kaluja eli keittoaseita oli aivan vähän, ja netkin myös huonoja eli kelvottomia, ja makasivat siellä ja täällä pesemätä. Kryytimaissa ei ollut yhtään siivoa eli järjestystä; hyvä kyllä, jos saatiin potaatteja sikain ja ihmisten tarpeeksi. Aidat olivat kehnot, ett'eivät estäneet sikoja ja muita eläimiä sisälle pääsemästä. Huoneitten edessä oli sontaläjiä, ja niiden päällä ja ympärillä, huiskin haiskin pelto-aseita, puita, halkoja, ja kaikellaisia kaluja, joita muutoin ei saatu katon alle. Miehet ja vaimot kulkivat rikkinäisillä eli paikatuilla, likaisilla vaatteilla eli ryysyillä, usein viikottain ilman silmiänsä ja käsiänsä pesemätä. Heidän pienet lapsensa saivat usein puoleen päivään asti kätkyessä maata ilman korjuta omassa liassansa, ja jotka olivat vähän vanhemmat juoksivat ulkona melkeen alastomina eli rypöivät tunkiolla, tahi sisällä uunin takana.

Ei ollut siis ihmet, jos sellainen saastaisuus siitti kaikellaisia tauteja. Mutta ennenkuin ymmärtävää ja oikein oppinutta lääkäriä haettiin, niin mentiin jonkun vanhan ämmän, eli tietäjän, eli noidan, eli kuoharin, eli senkaltaisen tykö, joka ei muka niin suurta maksoa vaatinut. Ja jos isäntä eli emäntä oli sairas, ett'ei kyennyt työhön, silloin kävi talouden työt kaikki takaperin. Tästä hädästä täytyi sentähden myydä talon irtainta kalua eli viljaa eli karjaa, eli joku osa talon maatakin, elikkä rahaa lainata suurta korkoa (intressiä) vastaan. Ja näin sitten elettiin siksi että velka oli suuremmaksi kasvanut, kuin että sitä maksaa voitiinkaan; josta luonnollisesti seurasi ulosmittaus eli kaiken tavaran pois myyminen auksjonin kautta, ja niin tultiin vaimoneen lapsineen maantielle.

Jos nyt Toivonen silloin tällöin tahtoi antaa jonkun hyvän neuvon, ja nuhteli heitä siivottomuudestansa ja epäjärjestyksestänsä, sai hän vaan pahoja sanoja.

Muutammat sanoivat: »eipä tuo nyt saata köyhällä olla paremmassa tilassa, ja tällä täytyy aikaan tulla.» Toiset taas sanoivat: »Mitä se sinuun koskee? Katso sinä omia keinojasi!»

Varakkaammilla ja rikkaammilla talonpojilla oli toki paremman näköinen elämä, enemmän tavaraa ja kaluja että vaatteita. Mutta tavattiinpa heilläkin paljon kyllä siivottomuutta ja huolettomuutta. Sillä alinomaa ja joka haaralla ympärinsä nähden silmäinsä edessä naapurein kerjäläis-elämää ja saastaisuutta, harjausivat hekin siihen, ett'eivät pitäneet juuri paljo parempaa siivoa. Arkipäivinä he olivat likaisissa ryysyissä; mutta sunnuntaina siihen sijaan he ylpeilivät koreissa ja tyyriissä vaatteissa. Eikä heillä ollut muuta puhumista, kuin valituksia pahoista ajoista, Esivallasta ja kylän väestä. Sillä kuin melkein kaikki taloudet kylässä olivat velkauntuneet, niin harvat olivat jotka voivat maksaa. Ja kuin, sitte viimeisen sodan, seurakunnalla oli suuri, monen tuhannen Ruplan velka, lankesi ränttyin ja kaikkein yhteisten ulostekoin maksu varakkaampain niskoille. Tästä he olivat pahoilla mielin ja murisivat.

Muutoin olivat Kultalassa toinen toistansa vastaan ja alinomaa kuului riitaa ja toraa. Yksi ei uskonut toista; kukin kiroili ja soimasi toista; Jokaisella oli aina jotakin paha toisesta sanomista. Siellä ei ollut uskoa eikä uskollisuutta, mutta vaan valhetta ja petosta. Köyhät kadehtivat rikkaita; rikkaat rasittivat ja vaivasivat köyhiä. Niiltä, jotka hädässänsä heiltä lainasivat rahaa, ottivat he hävittömästi suuren korkorahan, 12, 20 ja enemminkin sadalta, ilman että se heidän sydäntänsä liikutti eli omaatuntoansa vaivasi. Köyhät taas puolestaan kokivat sitä kostaa konnan tavoin; salaa he vahingoittivat rikkaiden puita ja istutuksia, varastivat kryytimaan kasvoja ja puiden hedelmiä, kanoja ja halkoja, ja mitä vaan eteen sattui jota helposti saattivat

ottaa. Ei siellä ollut sanaan, eikä valaankaan luottamista. Avioväenkin keskellä oli alinomaa vainoa, riitaa ja torua. Tätä näkivät lapset joka päivä, eivätkä parempaa oppineet.

Vaikka nyt kansa oli näin silmin nähtävästi huonossa tilassa, ja vaikka jokainen haukkui Esivaltaa ja valitti pahoja aikoja, eikä ollut muka rahaa kenelläkään koska tarpeelliset maksut piti suorittettaman, olivat he kuitenkin ylpiät ja tahtoivat elää suuresti. Eivätpä juuri liialla työllä itsiänsä vaivanneet. Varakkaat, hiljemmin mennessänsä töihinsä eli varemmin työstä tullessansa, sanoivat itseksensä: »Jumalan kiitos, näinpä hyvä on! miksikä itseänsä yli määrin vaivata, koska aikaan tullaan?» Köyhät taas ja työmiehet, kesken työtänsä istuin tuo tuostakin kädet ristissä ja tupakka-piippu suussa, sanoivat: »No, ihmisiähän mekin olemma; levätä tuota nyt aina tarvitsee.»

Mutta lauantaina eli sunnuntaina oli jokaisella rahaa, krouvissa juodaksensa ja iloitaksensa. Siellä nyt räyhättiin ja huuttiin: »tuokaapa enemmän viinaa! hui hai! kortteja tänne!» Ja niin meni kurkun kautta koko viikon ansaittu saalis, ja vielä enemmänkin. Pelatessa yksi hukkasi rahansa, ja toinen taas joi kaiken voittonsa. Ei arkipäivinäkään kokonaan unhotettu krouvia: aina sinne sopi pistäytää, sillä ei tämä väki juuri mielellään sietänyt että kurkku olisi kuivana. Mutta kotona oli vaimolla ja lapsilla tuskin vatsan täytettä. Koska taas oli rahaa talossa; jos vähänkin, niin piti kahvea laitettaman; silloin keitettiin ja rustattiin, syötiin ja juotiin, ikään kuin olisi joka päivä ollut viiminen. Sanottiin muka »Herra Jumala, harvoin hän tällainen tila meitä kohtaa. Saanee hän tuota nyt kerran edes elää vähän paremmin. Mitäpä tässä elämässä muutoin olisikkaan?»

Juhlapäiviä ei puuttunut, ja niitä piti aina vietettämän. Jos kaupungista ja likitienoissa oli markkinat, niin sinneppä piti muka mentämän katsoaksensa, kuinka siellä krouveissa elettiin, ja kuullaksensa, mitä uutta mailmaan kuuluu.

Sielläpä nousi useimmiten riitoja, tappeluja ja oikeudenkäymisiä, jotka aina saattoivat sekä ajan että rahan kulutusta, eikä mitään hyvää eli hyödytystä. Ei suinkaan sellainen elämä talon tavarata kartuttanut, vaan pikemmin sitä vähensi. Ja kuitenkin kirosi ja valitti kukin tämän tähden pahoja aikoja, Esivallan toimituksia ja vielä omankin kylänsä väkeä.